

Sveriges Författarförbundets yttrande över betänkandet Kreativa Sverige! Nationell strategi för främjande av hållbar utveckling för företag i kulturella och kreativa branscher (SOU2022:44)

Sveriges Författarförbund är huvudorganisationen för professionellt verksamma författare och litterära översättare. För närvarande har organisationen ca 3 300 medlemmar. Medlem i organisationerna KLYS, Copyswede, Bonus Copyright Access och ALIS.

Författarförbundet erbjuder juridisk och ekonomisk rådgivning huvudsakligen till medlemmar (men även till allmänheten). De juridiska frågorna är av upphovsrättslig natur och rör inte sällan medlemmars enskilda förlagsavtal. De ekonomiska frågorna – utöver frågor som rör arvodesnivåer och royalty – innefattar, om än i begränsad mängd, sådant som rör eget företagande (företrädesvis deklaration och bokföring). Politiskt bedrivs också ett omfattande arbete för medlemmarnas villkor – stärkt upphovsrätt, tillgång till trygghetssystemen, värnande av yttrandefriheten och den konstnärliga integriteten. Författarförbundet befattar sig sålunda med de frågor som betänkandet i viss mån tar upp.

Utöver de synpunkter som framförs nedan vill Författarförbundet hänvisa till Sveriges författarfonds yttrande i sin helhet.

Författarförbundet betraktar betänkandet som en näringspolitisk inlaga och ifrågasätter dess många försök att väva samman näringspolitik och kulturpolitik. Kulturpolitiken har till uppgift att värna de konstnärliga bevekelsegrunderna och den konstnärliga integriteten. Näringspolitik har å sin sida till uppgift att värna exploaterandet av resultat – i detta sammanhang – resultaten av det konstnärliga uttrycket. Motsättningen är – till skillnad från vad betänkandet vill göra gällande – uppenbar. Inte ens den mest kommersiella författaren skriver i vinstsyfte, den skriver för att den *måste*. Det är grundprincip som betänkandet hade behövt beakta. Denna bevekelsegrund har hela samhället till uppgift att värna. Bara det att tala om att de "kulturella och kreativa branscherna" ska "bidra till miljömässig hållbarhet" eller "skapa jobb" kan förstås leda till att principen om armlängds avstånd kringkärs eller ofredas; den konstnärliga integriteten, som kulturpolitiken måste värna, sätts utifrån ett strikt näringspolitiskt perspektiv ur spel. Detta förbiser betänkandet i sin ofta överoptimistiska beskrivning av kulturens och näringens olika "logiker". Kanske har det att göra med att betänkandet utgår från en egen logik där det i denna värld finns företag och sedan finns det inte företag.

Det exploaterande perspektivet avtecknar sig inte minst i betänkandets språkbruk, som begagnar sig av ord som "talang", "råvara" eller "innehåll". Det senare har gått från att ha varit en seriös estetisk kategori till att betyda allt som går att sälja och exploatera i vilket slags berättelseformat som helst, vilket i sin tur har föranlett en inte sällan tvivelaktig syn på upphovsrätten. Upphovsrätten på den digitaliserade bokmarknaden är ett tydligt uttryck för det, med oskäliga klumpersättningar för alla slags nyttjanden, med en obalans på marknaden där den enskilda uphovspersonen har en entydigt svagare ställning, där det bedrivs ett slags rovdrift på litterära verk. För författares och översättares del sker detta främst på ljudbokssidan.

Det är förvisso välkommet att betänkandet tar hänsyn till DSM-direktivet och dess införlivande i svensk lagstiftning, men synen på upphovsrätten väcker frågor. Det heter att ett ”starkt immaterialrättsligt skydd är en viktig förutsättning [...] en kunskapsekonomi i framkant, där skapande, innovation och digitalisering uppmuntras och omsätts i konkurrenskraft och tillväxt” (s. 60). Det kniviga är förstås att ingen romanförfattare tar hänsyn till sin egen konkurrenskraft, eller allra minst till något så abstrakt som tillväxt.

Det ska framhållas att det inte finns något att klandra i att betänkandet har ett närings- eller företagspolitiskt perspektiv. Det är också välkommet, men hade helt kunnat stanna i några enstaka, konkreta förslag på hur småföretagare med upphovsrätten som grund kan förbättra sina levnadsvillkor när sjukdom eller föräldraskap träder in i vardagen: Skatterättsliga regler (enhetlig moms t ex), tillgång till trygghetssystemen, förespråkande av en stark upphovsrätt som kan hävda sig mot de dominerande förlagen och techbolagen på marknaden. Det som kortfattat brukar benämnas som konstnärers villkor.

Stockholm 2022-12-12

Grethe Rottböll

Ordförande Sveriges Författarförbund

Ludvig Berggren

Litteraturpolitisk sekreterare Sveriges Författarförbund